

ІНФОРМАЦІЙНА ПРОДУКЦІЯ, ЯКА Є ЕКВІВАЛЕНТОМ ВАРТОСТІ, ЯК РІЗНОВИД МАЙНА (ст. 197 КК УКРАЇНИ)

INFORMATION PRODUCTS, WHICH IS THE EQUIVALENT VALUE, AS A VARIETY OF PROPERTY (ARTICLE 197 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

Михайліченко Т.О.,

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри публічного права

Полтавського юридичного інституту

Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Стаття присвячена аналізу інформаційної продукції, яка є еквівалентом вартості, що є своєрідним проявом майна у ст. 197 КК України. Проаналізовані ознаки предмету злочинів проти власності стосовно інформаційної продукції. Автором стверджується, що досліджуваний предмет відповідає всім ознакам предмету злочинів проти власності і є різновидом майна.

Ключові слова: предмет злочину проти власності; майно; інформація; інформаційна продукція, яка є еквівалентом вартості; порушення обов'язків щодо зберігання чи охорони майна.

Статья посвящена анализу информационной продукции, которая является эквивалентом стоимости, и которая есть своеобразным проявлением имущества. Проанализированы признаки предмета преступлений против собственности касательно информационной продукции. Автором утверждается, что исследуемый предмет соответствует всем признакам предмета преступлений против собственности и есть разновидностью имущества.

Ключевые слова: предмет преступления против собственности, имущество, информация, информационная продукция, которая является эквивалентом стоимости, нарушение обязанностей по хранению или охране имущества.

The article is devoted to the analysis of the informational production which is the equivalent value, and which is a kind of manifestation of the property. Analyzed are the signs of a subject of crimes against property regarding information products. The author argues that the analyzed item meets all the characteristics of a subject of crimes against property and there is a variety of property.

Key words: article of crime is against property, property, information, informational production, which is the equivalent value, violation of the responsibilities of preservation or custody property.

Постановка проблеми. Відповідно до диспозиції ст. 197 КК, предметом посягання є чуже *майно*, тому предмет злочину виступає обов'язковою ознакою вказаного складу злочину і підлягає неодмінно-му встановленню.

Стан дослідження. Термін «майно» по-різному трактується в цивільному та кримінальному праві. Так, в кримінальному праві цей термін трактується у вузькому значенні – тільки як предмети матеріального світу (речі), на відміну від широкого розуміння в цивільному праві. Крім того, до предметів злочинів проти власності відносять також гроші, цінні папери, документи, які є еквівалентом вартості.

Водночас, враховуючи потреби нашого часу, в останні роки, поряд із традиційним розумінням майна як речей матеріального світу, з'являються альтернативні погляди на сутність предмета злочину. Окремі правники зазначають, що предметом злочину є не лише речі матеріального світу, а й нематеріалізовані об'єкти [1, с. 177; 2, с. 101; 3, с. 49], в тому числі й інформація. Тому у статті з'ясовується, чи можливо розуміти під предметом злочину, передбаченого ст. 197 КК України, інформацію.

Виклад основного матеріалу. Більшість вчених, які займаються проблемами кримінального права, виділяють три ознаки майна як предмета злочинів проти власності: економічну, фізичну й юридичну [5, с. 487]. Л.Д. Гаухман, Л.М. Кривоченко, С.В. Максимов, П.В. Олійник, М.І. Панов, А.О. Пінаєв вка-

зують на ще одну ознаку – соціальну [4, с. 201; 6, с. 24; 7, с. 189; 8, с. 49]. На нашу думку, найбільш обґрунтованою є позиція про виокремлення чотирьох ознак предмета злочинів проти власності: фізичної, економічної, соціальної та юридичної. Економічну та соціальну ознаки краще розглядати окремо, бо, описуючи економічні властивості предмета, навряд чи слід змішувати їх з соціальними, і навпаки.

Фізична ознака майна означає те, що до нього належать предмети матеріального світу (речі), які можуть бути вилучені з володіння власника або іншого володільця, привласнені, спожиті або знищені [7, с. 189; 9, с. 50]. Фізична ознака візуалізується через такі природні властивості, як матеріальність, кількість, якість, форма, об'єм, обсяг, стан, структура тощо. Та як вже зазначалося, нині деякі вчені вважають, що предметом злочину є не лише речі матеріального світу, а й нематеріалізовані об'єкти. Так, М.П. Бікмурзін пропонує визнавати предметом злочину вказаний у законі предмет матеріального світу чи інформацію, шляхом створення яких чи впливу на які винна особа безпосередньо здійснює посягання на об'єкт злочину [10, с. 60]. Свої судження щодо розширення обсягу поняття предмета злочину висловлюють й інші дослідники [11, с. 115; 12]. При цьому залишаються вчені, які не погоджуються із подібними пропозиціями, зазначаючи, що подібні новели не є виправданими відносно злочинів проти власності, адже інформація будь-якого виду, так само як і інтелектуальна

власність загалом, за своєю фізичною природою істотно відрізняється від майна, а тому є особливим об'єктом права. О.І. Бойцов зазначає, що інформація є нематеріальним благом і в цій своїй якості є невідчутною і не споживною, тобто піддається лише моральному, а не фізичному старінню, тому законодавець відносить до об'єктів права власності не саму по собі інформацію, а інформаційні ресурси, носії, на яких вона зберігається [13, с. 115, 117]. Важко погодитися із таким судженням. Так, головною перешкодою визнання інформації предметом злочину проти власності залишається її «нематеріальність». Прихильники нововведень намагаються по-різному розв'язати цю проблему. Так, А.В. Шульга пише, що матеріалістичне розуміння предмета злочину не відповідає реаліям сучасного суспільства, а тому фізична ознака не є визначальною. Предметом же злочину слід визнавати не лише матеріальні, а й інші блага, в яких проявляються суспільні відносини, і впливаючи на які, суб'єкт їх змінює. Матеріальний носій може виступати в якості засобу вчинення злочину [3, с. 47-50, 67]. Є.В. Лашук стверджує, що матеріальність необхідно визначати емпірично: матеріальними (фізичними) слід визнавати явища, що можуть сприйматися органами чуття людини або спеціальними технічними засобами, бо це дає можливість певним чином скоригувати традиційне визначення предмета злочину та віднести до нього й інформацію, суттєво при цьому не змінюючи теоретичні напрацювань минулого [14, с. 61]. У цілому схвально ставлячись до сучасних тенденцій розвитку науки, вважаємо, що інформація в «чистому» її вигляді все ж таки не може визнаватися предметом злочинів проти власності. До того ж, з практичної сторони, її копіювання, запам'ятовування і т. д. може бути фактом, який складно довести. Змушені визнати, що нині є ще досить слабка методологічна база щодо обґрунтування визнання інформації різновидом майна, тобто предметом злочинів проти власності. Однак у той же час особливої актуальності набувають злочини, де інформація виступає як предмет злочину, бо ми живемо в час інформаційних технологій, коли вся життєдіяльність людей просочена інформацією, а без її носіїв (текстів, дисків тощо) ми часто не можемо нічого вдіяти. Тому, враховуючи це, ми вбачаємо, що предметом злочину, який передбачений у ст. 197 КК, слід вважати не «чисту» інформацію, як пише А.В. Шульга [3, с. 49-50], а інформаційну продукцію¹, яка є еквівалентом вартості, де інформація не зводиться до свого матеріального носія, бо саме вона є головною цінністю.

Видається логічним, що якщо носій інформації викрадають, пошкоджують або знищують сам його зміст (відомості, що містять носій), то ми не можемо кваліфікувати подібне діяння як злочин проти власності, оскільки, по-перше, посягання було спря-

моване не на майно у класичному його розумінні, а саме на інформацію, і, по-друге, часто вартість і значущість інформації може значно перевищувати вартість самого носія, на якому вона зберігається. Інакше кажучи, може скластися парадоксальна ситуація: інформацію, що була передана на зберігання, і яка коштує сотні чи, навіть, тисячі гривень, знищують, пошкоджують чи викрадають разом із носієм, наприклад, CD-R, який коштує декілька гривень. Однак якщо вважати предметом злочинів проти власності майно в класичному його розумінні, то ні недбайливий зберігач, ні викрадач чи особа, яка знищила чи пошкодила диск із інформацією, не будуть нести ані кримінальної, ані адміністративної відповідальності. Тобто традиційний підхід за таких умов зовсім не захищає право власності законного володільця чи власника інформації.

Наведемо ще одну теоретично можливу ситуацію: особа, проникаючи до неналежно охоронюваного приміщення, знищує інформацію, яка знаходилась у комп'ютерній базі. При цьому сам комп'ютер фізично не страждає. Постає закономірне питання: хіба не страждає власник цієї інформації? Звісно ж, що страждає. Адже це можуть бути, приміром, напрацювання, які він мав подати на конкурс, грант тощо. Але знову ж таки, розглядаючи предмет злочину у вузькому, традиційному його розумінні, ми навряд чи знайдемо відповідну норму в КК для правильної кваліфікації як дій винного, так і особи, яка неналежним чином виконувала свої обов'язки щодо охорони майна. Не можемо ми кваліфікувати такі випадки і за статтями 361, 362 чи 376¹ КК України, оскільки суб'єктом цих злочинів є особа, яка здійснила несанкціоноване втручання в роботу ЕОМ, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, внаслідок чого інформація була втрачена, підроблена, заблокована, спотворена, знищена і т. д. Охоронець же чи зберігач, що порушує свої обов'язки, жодним чином прямо, безпосередньо не здійснює вплив ні на саму інформацію, ні на носії, де вона міститься. Тому, за такого порушення, його діяння повинні підлягати кваліфікації за ст. 197 КК.

Отже, на нашу думку, інформаційна продукція, яка є еквівалентом вартості, відповідає фізичній ознаці предмета злочину, оскільки становить сукупність інформації та її матеріального (фізичного) носія, а тому може бути визнана різновидом майна.

Економічна ознака характеризує те, що майно: 1) має мінову (грошова оцінка, ціна) і споживчу вартість (господарсько-економічна або культурна цінність, корисність) і здатне задовольняти матеріальні та пов'язані з ними потреби людини; 2) відокремлене від природного середовища за допомогою вкладеної людської праці або створене заново. Виразом вартості майна є ціна.

На сьогодні загально визнана у науці кримінального права концепція, згідно з якою предметом злочинів проти власності є лише той, що має матеріальну, об'єктивну цінність. Із приводу цього хочеться навести ще один аргумент на користь визнання інформаційної продукції, яка є еквівалентом вартос-

¹ Відповідно до ст. 23 Закону України від 02.10.1992 р. № 2657-12 «Про інформацію» інформаційна продукція – матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення потреб суб'єктів інформаційних відносин. Інформаційна продукція є об'єктом цивільно-правових відносин, що регулюються цивільним законодавством України.

ті, предметом злочину, передбаченого ст. 197 КК, адже в сучасному світі інформація, як і майно, навіть окремо від і носія, має певний вартісно-ціннісний критерій. Ще Р. Сарноф у 1967 р. наголошував, що недалеко той час, коли інформація стане товаром першої необхідності, рівною за важливістю енергії. Як відмічає О.О. Туманов, примітним є те, що продаж інформаційних послуг у наші дні забезпечує в США більше 50% доходу національного бюджету країни, а спеціальні служби США на збір і обробку інформації витрачають більше 2/3 свого бюджету [15]. Як наголошувалося, інформаційна продукція обов'язково повинна мати еквівалент вартості, тобто має бути оцінена. Наприклад, при зберіганні диску, що містить цінну інформацію, слід зазначити вартість майна в цілому (вартість носія + вартість інформації), що зберігається чи охороняється.

Під *соціальною ознакою* вчені, які її виокремлюють, зазвичай розуміють те, що в об'єкти матеріального світу вкладена людська праця [8, с. 49; 16, с. 24; 17, с. 84]. На думку ж П.В. Олійника, яку ми поділяємо, цю ознаку слід розглядати в аспекті того, що майно повинне представляти собою цінність, важливість, значущість, як для всього людства, народу, класу, соціальної групи, так і для окремої особи [9, с. 54]. Якщо аналізувати інформаційну продукцію, яка є еквівалентом вартості, то слід відмітити, що вона у всі часи була, є і буде значущою щонайменше для певної особи, частіше ж для групи осіб чи навіть усього людства. Питання про цінність, корисність інформації вперше на радянському просторі підняв О.О. Харкевич, який прийшов до висновку, що будь-яка інформація збирається для досягнення певної мети і, за умов її досягнення, визнається корисною [18, с. 53-57]. О.О. Туманов же зазначає, що в сучасному світі важко переоцінити роль інформації, так як на думку багатьох учених саме вона нині визначає розвиток економіки. Сьогодні все більше і більше називають інформацію найважливішим явищем сучасного світу. Нам кажуть, що ми входимо в інформаційну еру, що ми вже існуємо в умовах «глобальної інформаційної економіки». Всі сучасні держави прагнуть створити інформаційне суспільство – такий вид співіснування людей, де інформація має превалююче значення у всіх галузях людської життєдіяльності. І дійсно, людина або група людей, які володіють інформацією, можуть використовувати її для досягнення своїх цілей [15]. Тобто, як бачимо, немає проблем у виділенні в інформаційній продукції, яка є еквівалентом вартості, також соціальної ознаки предмета злочину.

Юридична ознака означає, що майно має бути чужим для винного (він має усвідомлювати, що на останнє не має ні дійсного, ні передбачуваного права поведження з таким майном як із своїм власним), належати на праві власності чи знаходитися у володінні іншої особи і не повинні виступати предметом злочинів, відповідальність за які передбачена іншими розділами Особливої частини КК [7, с. 189-191].

Особливою рисою майна є те, що воно є чужим для його зберігача чи охоронця. Майно завжди у всіх його проявах, у т. ч. й інформаційна продукція, яка є еквівалентом вартості, має законного власника чи володільця. То що ж розуміти під «чужим» майном? О.І. Бойцов відмічає, що чужим є таке майно, яке знаходиться на момент вилучення в фактичному володінні будь-якої фізичної чи юридичної особи і не належить викрадачеві на праві власності [13, с. 196]. Відносно корисливих злочинів проти власності, подібне формулювання і справді істинне, однак, як було вже зазначено, склад злочину, передбачений ст. 197 КК України, відноситься до некорисливих злочинів проти власності. Не чужим майно є лише відносно його власника, навіть якщо власник передає його іншій особі (титульному володільцю), воно все одно залишається для останнього чужим. При цьому слід мати на увазі, що законний володільць, у свою чергу, також може мати право передавати майно на зберігання чи під охорону. Та незважаючи на це, майно, яке передається власником чи законним володільцем для відповідального зберігання чи охорони іншій особі, обов'язково залишається для нього чужим, хоча особа й наділяється певними повноваженнями відносно дорученого майна. Тобто достатньо того, що винний не має ні дійсного, ні передбачуваного права на розпорядження чи навіть на володіння та користування цим майном як своїм.

Із врахуванням вищевикладеного, можна зробити висновок, що предметом розглядуваного злочину є чуже майно, що передане власником чи законним володільцем іншій особі на збереження або під охорону, і яка на договірних засадах несе перед покладомцем обов'язок забезпечити збереження цього майна [4, с. 230].

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дає можливість стверджувати, що під майном як предметом злочину, передбаченого ст. 197 КК України, слід розуміти не лише речі (предмети матеріального світу), щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки, сукупність речей, гроші та цінні папери, а й інформаційну продукцію, яка є еквівалентом вартості (при цьому остання відповідає всім ознакам предмета злочину проти власності).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Винокуров, В. Н. Объект преступления: аспекты понимания, способы установления и применение уголовного закона : моногр. / В. Н. Винокуров. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 288 с.
2. Лопашенко, Н. А. Преступления против собственности: теоретическо-прикладное исследование / Н. А. Лопашенко. – М. : ЛэксЭст, 2005. – 408 с.
3. Шульга, А. В. Охрана имущества и имущественных прав в системах норм о преступлениях против собственности и интеллектуальной собственности : моногр. / А. В. Шульга. – М. : Юрлитинформ, 2012. – 352 с.
4. Кримінальний кодекс України. Наук.-практ. Коментар : у 2 т. / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін [та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – Т. 2. – Вид. 5-е, допов. – Х. : Право, 2013. – 1040 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-те вид., переробл. та доповн. – К. : Юридична думка, 2012. – 1316 с.

6. Гаухман, Л. Д. Ответственность за преступления против собственности / Л. Д. Гаухман, С. В. Максимов. – М. : ЮрИнфоР, 1997. – 320 с.
7. Олійник, П. В. Щодо поняття «чуже майно» як предмета злочинів проти власності / П. В. Олійник // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2005. – Вип. 31. – С. 188–194.
8. Пинаев, А. А. Уголовно-правовая борьба с хищениями / А. А. Пинаев. – Харьков : Выща шк., изд-во при Харьк. гос. ун-те, 1975. – 189 с.
9. Олійник, П. В. Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення : моногр. / П. В. Олійник. – Х. : Право, 2011. – 208 с.
10. Бикмурзин, М. П. Предмет преступления: теоретико-правовой анализ / М. П. Бикмурзин. – М. : Юрлитинформ, 2006. – 184 с.
11. Уголовное право Российской Федерации. Общая часть : учебник / под ред. А. И. Рарога. – М. : Юристь, 2004. – 509 с.
12. Яшков, С. А. Информация как предмет преступления [Электронный ресурс] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / С. А. Яшков; науч. рук. З. А. Незнамова. – Екатеринбург, 2005. – 26 с. // Юридическая Россия. – Режим доступа : <http://www.law.edu.ru/book/book.asp?bookID=1285804>. – Загл. с экрана.
13. Бойцов, А. И. Преступления против собственности / А. И. Бойко. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 775 с.
14. Лащук, Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Лащук Єфрем Вікторович. – К., 2005. – 262 с.
15. Туманов, А. А. Социально-философский анализ проблемы ценности информации [Электронный ресурс] : автореф. дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11 / А. А. Туманов. – Иваново, 2006. – 18 с. // Электронная библиотека диссертаций. – Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/sotsialno-filosofskii-analiz-problemy-tsennosti-informatsii>. – Загл. с экрана.
16. Гаухман, Л. Д. Ответственность за преступления против собственности / Л. Д. Гаухман. – М. : ЮрИнфоР, 1997. – 218 с.
17. Кочои, С. М. Ответственность за корыстные посягательства против собственности / С. М. Кочои. – М. : Юристь, 1998. – 184 с.
18. Харкевич, А. О ценности информации / А. Харкевич // Проблемы кибернетики. – М., 1960. – Вып. 4. – С. 53–57.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія

ПРАВО

Випуск 22

Частина II

Том 3

Ужгород-2013